

Peter Cox' beste *Rhododendron* i Arboretet på Milde

Tekst: Per M. Jørgensen

Den nylig avdøde skotske rhododendroneksperten Peter Cox var, som fremhevet i Ole Jonnys nekrolog i dette nummeret av Lapprosen, en av samtidens største rhododendronkjennere. Han var enestående ved å engasjere seg i innsamlingsaktiviteter, så vel som samtidig å drive omfattende krysningsvirksomhet i sin planteskole på Glendoick i Skottland. Begge disse aktiviteter har vi hatt stor glede av i Arboretet på Milde ved oppbyggingen av samlingene her. Det kunne passe å oppsummere våre erfaringer. Jeg begynner med nyintroduksjoner av materiale fra hans ekspedisjoner i Himalaya og Kina (Fig. 1). Disse har han skrevet underholdene om i sin bok (med vennens og turkameraten Peter Hutchison) *Seeds of Adventure*.

Artene

En erfaring fra arbeidet med materialet i Muséhagen var at det villmateriale var å foretrekke hvis man skulle være sikker på å ha den arten man ønsket å vise. Dessuten var det viktig å få materiale fra en klimasone som tilsvarer forholdene hos oss, siden en art kan forekomme vidt utbredd i naturen på mange ulike habitater. Til dette kommer betydningen av å ta vare på den slags materiale i samlinger ettersom mange arter er nær utryddelse i naturen. Det var derfor spesielt verdifullt at jeg ble kjent med Peter på 1960-tallet da jeg gjorde mange besøk på Glendoick der han hadde sin virksomhet. Her kommer et utvalg av hans beste introduksjoner (med de viktige innsamlingsnumrene):

Rh. changii (Fang) W.P. Fang – (C&H 9001) er en merkelig liten art fra den lille, lite kjente provinsen Chongqing i Kina (sydøst for Sichuan). Den er en nesten krypende art med relativt store grønne blad som legger seg som et teppe på marken (Fig. 2).

Dessuten har den gule blomster og tilhører merkelig nok *Maddenia*-gruppen som normalt har problem med å klare seg i vårt klima. Den får litt frostskafer i kalde vintre, men har klart seg bra og vokser ganske villig. Et særpreget tilskudd til våre samlinger, og nok den mest hardføre arten fra *Maddenia*-gruppen.

Rh. chihsinianum Chun & Fang – (C&H 7189) ble oppdaget nærmest ved en tilfeldighet av Peter Cox og Peter Hutchison i de urolige grensetraktene mellom Kina og Vietnam. Da det dukket opp en grensepatrulje, valgte deres ekspedisjon en annen rute ned fra det fjellet de hadde besteget, og der stod denne stase-lige planten som kan bli et tre og har store, trompetformede, hvite blomster (Fig. 3) som dufter. Den tilhører en dårlig forstått gruppe av stor- og sentblomstrende arter med duftende blomster. De finnes spredt på fjelltopper i det sydvestre Kina. Denne passer best med arten fra en fjelltopp som ligger milevis lenger nord og har klart seg forbausende godt hos oss.

Fig. 1 Peter Cox (bakerst) i en lunsjpause under ekspedisjonen i 1965 til Arunachal Pradesh i India. Hans kone Patricia i forgrunnen (med tekopp!). Fotograf ukjent.

Fig. 2 *Rh. changii* Foto: Terhi Pousi

Fig. 3 *Rh. chihsonianum* i blomst i juli Foto: Terhi Pousi

Rh. dendrocharis Franch. – (CH&M 4012) er en art som Peter Cox hadde en særlig interesse for og introduserte fra flere lokaliteter for å finne en type som kunne trives, og det gjør den. Arten vokser som navnet sier (= treelsker) på trestammer i tåkeskoger og har dårlig rotsystem. Det krever ekstremt god drenasje når den plantes, og jevnt fuktig luft. Peter kom over noen populasjoner som faktisk vokste på bakken i det vestlige Sichuan. Disse klarte han å etablere i sin planteskole og brukte dem i videre foredlingsarbeid. Vi fikk planter av den beste introduksjonen i 1999, og de plantene klarte seg merkelig godt og blomstret rikelig med sine lekre blomster i årevis (Fig. 4). Dessverre tok dette slutt i fjor. Faktisk tror jeg den tørket i hjel (i Bergen!) siden sommeren var så tørr. Dens nære, hvitblomstrende slektning *Rh. petrocharis* Franch. (= steinelsker, Fig. 4) som vokser på bakken i naturen, klarte seg!

Fig. 4 *Rh. dendrocharis* på sitt beste. I bakgrunnen (med hvite blomster) skimtes *Rh. petrocharis*. Foto: Terhi Pousi

Rh. glanduliferum Franch. – (C&H 7131) er også en av de treformete, hvit- og seinblomstrende artene som blir små trær som krever stor plass. Vi var sterkt i tvil om den ville klare seg hos oss, men materialet fra Sichuan-provinsen har overrasket med god trivsel og rik blomstring (Fig. 5). En staselig plante når den kommer i blomst på sensommeren.

Fig. 5 *Rh. glanduliferum* i all sin blomsterprakt i juli Foto: Terhi Pousi

Rh. hodgsonii aff. – (CH&M 3903) er et eksempel på hvor skarpsynt Peter var i felt. Ved oppstigningen i rhododendronskogen i Rudong La-passet i Bhutan, la han merke til en plante som skilte seg ut fra de andre i skogen, og tok en omvei for å sikre materiale. Dette viste seg å være en plante som skiller seg klart fra *Rh. hodgsonii* Hook. fil. med svært spesielle blad med tverr, noe innrandet bladspiss og kanelfarget behåring under.

Fig. 6 *Rh. hodgsonii* aff. da den blomstret for første gang på Milde. Foto: Per H. Salvesen

Det er en nydelig plante (Fig. 6) som liker vårt klima, men hva den skal hete, er uavklart siden man ikke har klart å klarlegge dens status og opprinnelse, noe hageeiere egentlig ikke trenger bekymre seg for. Uansett er dette en flott plante som trives i vårt klima.

Rh. huianum W.P. Fang – (C&H 7073 – korrekt stavemåte!) er en svært karakteristisk art fra Sichuan-provinsen med en spesiell svakt blåfiolett blomsterfarge (Fig. 7). Den er nok på grensen av hva den kan tåle her hos oss, siden den iblant får frostska-

kader om vinteren, men den overlever og blomstrer hvert år. Den har tidligere vært blandet sammen med den nærstående *Rh. davidii* Franch., men skilles lett på de smale bladene som henger litt ned, og det tydelige, store blomsterbegeret.

Fig. 7 *Rh. huianum* Foto: Terhi Pousi

Fig. 8 *Rh. ochraceum* Foto: Ole Jonny Larsen

Rh. ochraceum Rehder & Wilson – (C&H 7052) er en gavepakke til alle som liker klarrøde blomster (Fig. 8), og denne virker lett å få til å trives i vårt klima. Den kommer da også fra samme trakter i Sichuan der den gode klonen av nærbeslektede *Rh. strigillosum* stammer fra (se nedenfor), men den ser ut til å være lettere å få til å trives og har en bredere og bedre vokseform. Burde brukes mere i foredlingsarbeidet!

Rh. sanguineum Franch. & Cowan – (C 6056) er en meget variabel art både i vokseform, blomsterfarge og herdighet. Denne klonen fra passet Docker La i Tibet tilhører hovedformen og danner tette tuer som har mørkerøde blomster (Fig. 9). Det er den absolutt beste formen jeg har sett, men ifølge Cox selv er den vanskelig å få til å trives. Han lyktes først etter å ha gitt den litt kalk! Dette har vi ikke gjort, men den har allikevel trivdes og blomstret rikt i flere år.

Fig. 9 *Rh. sanguineum* i full blomst Foto: Terhi Pousi

Fig. 10 *Rh. strigillosum*-formen som endelig klarer vårt klima. Foto: Terhi Pousi

strende busk (Fig. 10) på 3–4 meter som er karakteristisk med sine smale, børsthårete blad. Den stammer fra en Cox-innsamling gjort i Sichuan-provinsen.

Sortene

Peter var i sitt foredlingsarbeid først og fremst opptatt av å skaffe de moderne, mindre hagene gode sorter. Han syntes nok at der var tilstrekkelig med de store, plasskrevende sortene som var tilpasset store parker og landskapsghager. Ikke så å forstå at han unngikk disse. Fremfor alt var han i begynnelsen svært opptatt av å få frem bedre, mer hardføre gulblomstrete sorter, noe der var mangel på. Vi fikk flere til testing på Milde, og jeg var særlig begeistret for en *Rh. macabeanum* × *wardii*-krysning som blomstret rikelig og var godt hardfør (Fig. 11). Men han syntes den var for blekt gul i blomsterfargen, og han foretrakk å navngi den som var en krysning av *Rh. wardii*-sorter (bakerst på fig.11). Den ble dessverre ikke noen suksess hverken her eller i

Fig. 11 Bildet av to navnløse gulblomstrede Cox-krysninger som ble testet på Milde, og som Peter Cox fikk tilsendt. Den fremre, mest lysegule er den *macabeanum*-krysningen jeg var så begeistret for. Foto: Terhi Pousi

Storbritannia. Hans mest kjente i denne gruppen er nok 'Elizabeth of Glamis', som har noen særpregete, lysende grønn-gule blomster som dronningmøren likte godt og derfor valgte å bli oppkalt etter. Dessverre har den ikke trivdes på Milde.

Fig. 12 'Panda' der den brer seg ut øverst i asalea-avdelingen i Nydalen. Foto: Terhi Pousi

Dermed er vi over i de lave sortene som skulle bli hans spesialitet, og som han vil bli husket best for. Han strebet etter mer hardførhet og lyktes godt med å «forbedre» vanskelige, vakre arter. La oss først nevne de mange fine japanske asalea-sortene han introduserte. Av disse er den hvitblomstrende 'Panda' hans største suksess. På Milde brer den seg utover toppen av asalea-bedet (Fig. 12) og danner et hvitt teppe når den blomstrer. Ingen av de andre, gode sortene, som ofte har dyrenavn ('Lemur', 'Raccoon', 'Squirrel' etc.), er så livlige, men deres hardførhet er ubestridelig.

Best er han nok kjent for sine mange kryssninger av lave lepidote arter. Her kommer et utvalg av de beste fra hans fugleserie som er enestående gode hageplanter i våre samlinger:

'Curlew' (= storspove) er nok den flotteste av alle de små gulblomstrete sortene Peter laget. Her brukte han *Rh. ludlowii* Cowan som mor, en art som er håpløs å dyrke. Faren var den ganske hardføre *Rh. fletcherianum* Davidian. Det er nesten et under at det kunne bli et så hardført og villig resultat. De store blomstene (forsidebilde i dette nummer av *Lapprosen*) stammer fra moren, og den blomstrer også sparsomt om høsten.

'Plover' (= sandlo) er et annet under der han krysset den nyoppdagete *Rh. dendrocharis* med den vanskelige *Rh. edgeworthii* Hook. fil. som Peter sa ga stor blomsterriksom til kryssninger, noe som slo til i dette tilfellet. Men alt tydet på at sorten behøvde god drenering, så det fikk den og vokste villig inntil den ble angrepet av en sopp og døde. Den er verd et nytt forsøk, for den er utsøkt vakker (Fig. 13).

'Razorbill' (= alke) er også svært spesiell siden den har den ellers lite brukte *Rh. spinuliferum* Franch., en art vi ikke har lyktes med på Milde, som mor. Denne sorten er likevel helt herdig og blomstrer rikelig med sine rare, opprette blomster (Fig. 14), en svært spesiell sort!

'Sanderling' (= sandløper) er hans forbedring (Fig. 15) av den vanskelige, men vakre *Rh. leucaspis* Tagg. ved å krysse den med den tøffe hvitblomstrete *Rh. dauricum* 'Hokkaido'. Jeg fikk se resultatet med unge planter for seleksjon under et besøk og falt fullstendig for denne utgaven som var kraftigere enn de andre, og fikk med meg eksemplarer for utprøving i Bergen. Den viste seg å være svært god og mer hardfør enn forventet. Peter ble så begeistret at jeg fikk æren av å navngi den, og valgte da et navn fra en hvit fugl med mørke tegninger. I tillegg til å være et kjært, tidlig vårtegn, er den et direkte bånd mellom den store forederen og samlingene på Milde.

Til avslutning får jeg faktisk lyst til å si takk for det mangeårige samarbeidet der jeg lærte meget, og for alt han beriket våre samlinger med.

Mesteren er død, men hans planter lever!

Takksigelser

Som vanlig er jeg stor takk skyldig til mine trofaste medhjelpere: Arboretets Terhi Pousi og min kone Gerd for all assistanse

Fig. 13. 'Plover' da den var som best. Foto: Terhi Pousi

Fig. 14 'Razorbill', som nesten ikke ser ut som en *Rhododendron*. Foto: Terhi Pousi

Fig. 15 'Sanderling', sorten jeg fikk navnsette. Foto: Bjørn Moe

også under arbeidet med denne artikkelen. Ole Jonny Larsen, Ålesund og Bjørn Moe samt Per H. Salvesen, Bergen, har velvilligst bidradd med bilder.

Kilder

- Cox, K.N. 2005. *Rhododendrons & Azaleas*, A Colour Guide. Crowood Press, 235 s.
- Cox, P.A. & Cox, K.N. 1988. *Encyclopedia of Rhododendron Hybrids*. Batsford, 350 s.
- Cox, P.A. & Cox, K.N. 1997. *Encyclopedia of Rhododendron Species*. Glendoick Publishing, 396 s.
- Cox, P. & Hutchison, P. 2008. *Seeds of Adventure*. Garden Art Press, 415 s.
- Jørgensen, P. M. 1996. *Rhododendron i Det norske arboret på Milde*. Bergen, 264 s.
- Jørgensen, P. M. 2005. 'Sanderling', en ny, hvitblomstret vårrhododendron. *Årringen* 9: 21–23.
- Jørgensen, P. M. 2020. Historien om en ny, storbladet *Rhododendron* uten navn. *Lapprosen* 23 (1): 4–6.
- Larsen, O. J. 2024. *Rhododendron i Norge*. 2. utgave. Ålesund, 340 s.
- Salomonsson, S. 2025. Om den trevlige *Rh. fletcherianum* frå subsectionen *Maddenia*. *Lapprosen* 28: 28–29.